Akutagava Rjunoszuke

A narancs

Kiss Anikó

Könyvkiadás és könyvtár 1.
ZAN-A105

Akutagava 1892-ben született, és nagyon fiatalon 1927-ben öngyilkos lett, miután az első világháborút követően egyre kevésbé találta meg helyét a világban. Japán szerző volt, de nagy hatást gyakorolt rá az európai művészet. Igen termékeny író volt, már az egyetemi évei alatt is jelentek meg kötetei. Elsősorban novellákat írt, melyekben leginkább erkölcsi kérdésekkel foglalkozik.

A narancs című novelláját, amivel a továbbiakban foglalkozni fogok, 1919 áprilisában írta, és Lomb Kató fordította. A mű első olvasása közben két dolgot állapítottam meg, elsősorban a már elemzett *Az éneklő borz* ismeretében. Az első a címadás kérdése. *Az éneklő borz*ban tudniillik már rögtön a mű elején meg is jelenik a címben szereplő borz, és tulajdonképpen végig főszereplő is. Ám amikor *A narancs*ot olvastam, vissza kellett néznem körülbelül a közepe táján, hogy biztos jó novellát olvasok-e, mert narancsról egy szó sem esett benne. Egészen az utolsó mozzanatig. És bár az előbbi novellánál is nyilvánvaló, hogy valójában nem a borzról szól, ám mégis végig jelen van. Viszont itt még egyértelműbb, hogy a narancs – ami egyetlen mozzanat egyetlen apró kis része – csak egy eszköz a mondanivalója kifejezésére. Tetszett ez a megoldás, mert végig ébren tartja az olvasó figyelmét, hisz izgalommal telve várja, hogy kiderüljön, vajon miért is ezt a címet választotta a szerző. Elképzelhetőnek tartom amúgy, hogy a japán kultúrkörben van valami jelentése a narancsnak, és ezért választotta a szerző ezt a gyümölcsöt, de ha nem, akkor pedig akármi más is lehetne. Egyáltalán nem lényeges, hogy a lány mit ad a fiúknak, a címnek ezzel ellentétben viszont egy-két szóban tulajdonképpen össze kéne foglalnia a művet, annak lényegét. Itt pedig egy olyan dolgot választott ki a szerző a mű címének, ami tehát egyáltalán nem fontos, amit bármi másra ki lehetne cserélni. De számomra éppen ez tette izgalmasabbá, így szerencsés választásnak tartom. A másik észrevételem pedig a tanulsággal kapcsolatos, és szintén a korábban olvasott novellához hasonlítanám. Ott ugye egyértelműen, már szinte szájbarágósan volt megfogalmazva a végső tanulság, mint a tanmesék végén. Ezzel ellentétben, ebben a novellában szerintem egy betű konkrétan megfogalmazott tanulsággal sem találkozhatunk. Egyszerűen mintha csak mesélne Akutagava egy történetet, és a végén lezárja azzal, hogy miután megtörtént, egyből jobb kedve lett, és más szemmel nézett a lányra. Persze van tanulsága a műnek, csak valószínűleg jobban bele kell gondolnia az embernek, mintha egyből készen elé raknák. Ebben az esetben az olvasónak magának kell megfogalmaznia az őáltala leszűrt tanulságot. A történet pedig kerek, hisz itt azt a folyamatot követhetjük végig, amíg az előítéleteink és az adott hangulatunk által megbélyegzett emberről kiderül, hogy teljesen más, mint aminek gondoltuk, – illetve gondolni akartuk.

A szerző életérzése, nehéz hányadtatásokkal teli élete tetten érhető ebben a novellájában is, már rögtön a mű első soraiban, a környezete, a táj a hangulata leírásakor. Egy tipikus téli tájjal indul a történet: borús, homályos és nyirkos, amivel teljesen összhangban áll a vonat fülkéjében egyedül ülő elbeszélő fásult hangulata és kimerült agya. Ebben a műben megjelenik egyrészt a szerző emberekhez való viszonya az utazóján keresztül kifejezve, illetve azok visszataszító, idegen és alacsonyrendű volta, másrészt pedig az irántuk való előítélet, illetve annak helytelensége. A környezet, a táj leírása

végig párhuzamot mutat az elbeszélő gondolataival, hangulatával. Érdekes, hogy neve egyik szereplőnek sincs a novellában, az utazó férfinak még a külsejéről sem tudunk meg semmit, ami szerintem kifejezheti azt, hogy tulajdonképpen bárki ülhetne ott a helyén, hisz mindannyian ugyanúgy előítéletekkel tekintünk másokra.

Az alaphelyzet az, hogy egy férfi utazik a vonaton fáradtan, kimerülten, kezdetben egyedül. Majd belép a fülkébe egy tizenhárom-tizennégy éves lány. A férfi visszataszítónak, mocskosnak és ellenszenvesnek írja le őt, akiről *„csak úgy ordított a falu”*: *„Piszkos halványzöld gyapjúsálja lomposan omlott le a térdére, amelyen kendőbe csavart csomagot tartott. Fagymarta keze nemcsak motyóját szorongatta, hanem - mint valami rendkívül becses tárgyat - a harmadik osztályra szóló, vörös színű jegyet is.”* Így az újságja mögé próbált bújni, ám abban is csupa banális dologról volt szó, és pont ezek megtestesülésének tartotta a parasztlányt. Ezzel is előkészítve a nemsokára bekövetkező, a hétköznapitól eltérő, számára fordulatot jelentő eseményt. A lány nem sokkal később valamiért már az ablak kinyitásán fáradozott. A férfi nem értette, mi lehet a szándéka, ráadásul pont egy alagút előtt. Ismét ellenszenvet érzett iránta, és remélte, hogy nem fog sikerülni a lány próbálkozása. Ezt kívánta, bár akkor még fogalma sem volt, hogy miért olyan fontos a lánynak kinyitni az ablakot. Egy következő egység kezdődik azzal, hogy éppen az alagútba beérve az ablak végre kinyílik. A beáradó por és füst fojtogatta a férfi torkát, megakadályozva, hogy bármit is mondani tudjon. Ez a jelenet a novella eddigi részének lezárása, és a második nagyobb szakasz kezdete. Számomra, bár nem ez a fordulópontot hozó esemény, de mégis ez a mű közepe, ami már megindítja a változást. Mintha a por belepte és a szél elfújta volna az elbeszélő eddigi fásult közönyét és ellenszenvét, és utat nyitott volna a valóság megismerésének. Már itt is észrevehető többek között a szóhasználatban is ez a változás (*„könnyedén kisiklott”*, *„fű borította domboldal”*, *„zsenge”*), bár ez leginkább az utolsó részben lesz szembetűnő. Ezután következik a novella kulcsmozzanata: amikor a lány az ablakból kihajolva a vonatot idáig futva kísérő öccseinek köszönetképpen kidobott vagy öt-hat darab narancsot. A férfi először nem értette, aztán rájött, hogy valójában mi is történt. És innentől kezdve teljesen más szemmel nézett a lányra, pedig az pontosan ugyanúgy ült vele szemben, mint az utazás legelején: *„Megint zöldessárga gyapjúsáljába temette dércsípte arcát; kezével nagy kendőbe kötött motyóját ölelte át, és mereven szorongatta a harmadik osztályra szóló vasúti jegyét.”* Láthatjuk - szó szerint ugyanúgy, mint nem sokkal ezelőtt. És mégis. Mégis megváltozott a férfi szemében. Az író is érzékelteti ezt a változást: az idézetpár utóbbi tagjából már hiányoznak a rosszindulatú, lenéző szavak, valamint az eddigi komor, szürke és lehangoló kifejezések helyére csupa olyan szó kerül, ami a boldogságot, a nyugalmat és a fényt jelképezi: *„csipogó”*, *„ragyogó”*, *„boldog érzés gyöngyözött fel bennem”*.

A történet tanulsága így hát az lehet, hogy az emberek többsége előítéletekkel és távolságtartón néz a másikra, amíg csak teheti. Sőt, adott esetben még le is nézi. Egészen addig, amíg nem történik valami olyan dolog, ami fényt derít a másik ember valódi énjére, valódi értékeire. Mert lehet valaki – vagy valami – kívülről akár visszataszító is, de nem szabad ezen a ponton leragadni, és még csak meg sem próbálni tovább gondolkodni és mélyebben megismerni a dolgok valódi természetét.